

Croeso i dref hanesyddol Caerwys. Hon yw'r dref leiaf ym Mhrydain sydd â Siarter Brenhinol a roddwyd iddi yn 1290. Dangosir yr adeiladau a llefydd o ddi-ddordeb hanesyddol ar y map. Gallwch ymweld â'r rhain trwy ddilyn y dotiau ar y "Llwybr Trac Gwyrdd". Man cychwyn eich taith fydd o Sgwâr y Dref o'r plac gwyrdd a welir ar y wal. Mae'r llwybr yn addas i ddefnyddwyr cadair olwyn.

Mae gwybodaeth pellach ar gael ar www.caerwys-town.com neu drwy ddarllen llyfryn "Discover Caerwys" ar y We. Ysgrifennwyd "Caerwys Since Victorian Times" yn 2012 a mae hwn ar gael gan Gymdeithas Hanesyddol Caerwys. Ceir adroddiadau a newyddion y dref yn fisol yn ein papur bro y "Caerwys Chronicle". Ar Sgwâr y Dref mae amryw o siopau, Morgan's Pori Gwych, (deli, cigydd a Swyddfa Bost). Ceir yma Fferyllfa, Tafarn y Royal Oak a Siop Nwyddau. Gweinir pryddau bwyd yn Nhafarn y Piccadilly (01352 720284). Clwb Golf, Caerwys. (01352 720222). Y "Cherry Pie" ym Melin y Wern (01352 741279). "On the Corner" (01352 721809) ac ym Mwyty Edenshine yng Nghanolfan Grefftau Afonwen (01352 720797).

Nodwyd y daflen hon a'r placiau coffad gwydd gan Cadwyn Clwyd, rhoddion gan Gyngor Tref Caerwys, Cymdeithas dinesig Caerwys, y Caerwys Chronicle a Chymdeithas Hanes Caerwys. Cynrychwyd y daflen gan www.illustrativemapping.co.uk. Gwnaed y placiau gan Croft Cast Signs a'u gosod gan James Falshaw a Michael Evans. Arianwyd y placiau a thafien Caerwys drwy Brosiect Arloesi Sir Fflint Cadwyn Clwyd, ac fe'i arianwyd fel rhan o Gynllun Datblygu Gwledig Cymru 2007 - 13 drwy Gronfa Amaethyddol Ewrop ar gyfer Datblygiad Gwledig a Llywodraeth Cymru.

1 Sgwâr y Dref

Yn ganolig i Sgwâr Mostyn Caerwys, mae coeden a blannwyd yn 1968. Dyma'r engraifft diweddaraf o'r Goeden Heddwch a blannwyd yn wreiddiol yn 1919 i ddynodi diwedd y Rhyfel Byd Cyntaf. Safodd y goeden fawr am lawer o flynyddoedd ar ganol y ffyrdd yng Nghaerwys a bu rhaid ei symud yn y 1960au i hwyluso rhediad traffig. Dyma'r goeden a ddarlunnir ar ben glawr y daflen.

2 Lleoliad yr hen farchnad

Ers dyddiau'r canol oesoedd bu Caerwys yn gartref i farchnadoedd gwerthu anifeiliaid a chynnyrch amaethyddol. Y Smithfield, neu'r Crown Field gynt am ei fod yn agos i dafarn y Crown, oedd lleoliad mwyaf diweddar y farchnad. Erbyn hyn dyma Llys y Goron, tai gwarchoddedig cymunedol ein henoed.

3 Piccadilly Inn

Ar un adeg roedd y Piccadilly, sydd efallai yn dyddio o 1622, yn eiddo i Arglwydd Mostyn, a oedd yn ddilynwr mawr o rasmus ceffylau. Enillodd un o'i geffylau, Piccadilly, rês ar hen Gae Rês Treffynnon ger Babel. Rhoddodd Arglwydd Mostyn y dafarn i'r joci fel gwobr ac fe enwodd ar ôl y geffyl buddugol.

4 Y Lloc

Mae'r Lloc yn adeilad rhestredig, gradd 2, a godwyd ym mlynnyddoedd diweddaraf y bedwaredd ganrif ar bymtheg i ddal anifeiliaid crwydredig o'r marchnadoedd tan ddaeth eu perchennogion i'w hawlio. Mae'r Lloc yn adeilad eithriadol sy'n dal i fodoli, ac yn cynrychioli pwysigrwydd Caerwys gynt fel tref marchnadol. Mae sôn hefyd iddo ddal cyfeddachwyr meddw.

5 Ysgol Gyntaf Caerwys

Dechreuwyd addysg ffurfiol yng Nghaerwys yn 1813 yn y bwthyn bach yma. Fe'i nodwyd gyda chymorthdal oddi wrth Cymdeithas Cenedlaethol Ysgolion, gan rieni a thirfeddianwyr lleol. Roedd angen ysgol fwy erbyn 1833 ac agorwyd yr ysgol bresennol, Ysgol yr Esgob, yn 1983.

Awgrymiad o'r ffordd gerdded

2 Taith y placiau gwyrdd

6 Bell House

Mae'r Tŷ Gloch yn dyddio o'r unfed ganrif ar bymtheg a gwelir y llawr cerrig crynion gwreiddiol yn yr islawr. Daw'r enw oddi wrth y gloch a osodwyd mewn cilfach yn y wal sy'n edrych dros y sgwâr. Fe'i ganwyd i arwyddo agor y farchnad a phan oedd gorymdaith angladdol yn mynd heibio. Nid yw'r gloch yno mwyach.

13 Yr Hen Garchardy

Hyd at 1840 dyma leoliad carchardy a gysylltwyd gan dwnel i'r Henllys. Credir i'r twnel ddymchwel rhwng 1915 a 1920.

7 Yr Henllys

Nid yw talwyneb Fictoraidd 1850 Yr Henllys yn arddangos ei hanes cyfoethog a'i ran yng nghyfundrefn cyfreithiol Gogledd Cymru dros y canrifoedd. Adeiladwyd gan Arglwyddi Mostyn, o'r canol oesoedd hyd at 1672, a gweinyddwyd cyfiawnder oddi yma gan y Llys Brawdlys. Cynhaliwyd Llys Ynadon yma ar brydiau tan 1869.

10 Marian Luce

Credir i'r Marian Luce gael ei enwi ar ôl Luce, merch ifanc a gafwyd yn euog o lofrudd yn anheg, a chafodd ei chrogi yno. Cafwyd hi'n ddifai deng munud rhy hwy'r i'w hachub o'r grogbren. Hanes chwedlonol yw hyn; ai Luce, Lucy neu Marian Lucy Davies oedd hi, merch y tafarnwr yr oedd yn ei amddiffyn?

Eglwys Sant Mihangel

Mae'n debyg y sefydlwyd Eglwys Sant Mihangel yn yr wythfed ganrif, ond adeiladwyd y tŵr a'r corff yn y drydedd ganrif ar ddeg. Mae'n anghyffredin i gael dau borth mynwent, yr hynaf gyda ffrâm derw o'r cyn-ddiwygiad a'r llall a godwyd i ddathlu Jiwibili Aur Brenhines Fictoria.

8 Rheithordy

Dyma gartref Angharad Llwyd, yr hanesydd nodedig Cymraeg, merch i'r Parch John Lloyd a fu'n rheithor yma o 1778 tan ei farwolaeth yn 1793. Gadawodd y tŷ yn waddol i'r Eglwys a bu'n gartref i reithorion y plwyf am flynyddoedd lawer

9 Y Ganolfan Goffa

Adeiladwyd y Ganolfan Goffa'r Rhyfel gan ddefnyddio tanysgriffiaid cyhoeddus, fel coffhad i'r dynion lleol a laddwyd yn y Rhyfel Byd Cyntaf. Rhoddwyd y tir i Gaerwys gan Syr John Herbert Lewis, Aelod Seneddol rhyfel Lloyd George a gwleidydd Rhyddfrydol enwog.

11 Capel Bethel

Bu nifer o Gapeli Caerwys yn allweddol i hyrwyddo'r iaith Gymraeg a'i thraddodiadau drwy gynnal eisteddfodau, corau a darlithoedd. Fe sylfaenwyd y Capel yn 1790 ac fe'i unwyd â'r Capel Presbyteriaidd Saesneg o fewn yr un adeilad. Dyma'r unig Gapel gweithredol sydd ar ôl yng Nghaerwys heddiw.

Darganfod
Taith Tref
Caerwys

